ЦЕНТРАЛЬНИЙ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ІНСТИТУТ
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

НАУКОЮ ПЕРЕМОЖЕМО!

THE CENTRAL RESEARCH INSTITUTE OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

# МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

## Силабус навчальної дисципліни

| Реквізити навчальної дисципліни | |
|---|---|
| Рівень вищої освіти | *Третій (освітньо-науковой)* |
| Галузь знань | *К Безпека та оборона* |
| Спеціальність | *К5 Військове управління (за видами збройних сил)* |
| Освітньо-наукова програма | *Військове управління (за видами збройних сил)* |
| Статус дисципліни | *Обов'язкова компонента освітньо-наукової програми* |
| Форма навчання | *Очна (денна), заочна* |
| Рік підготовки, семестр | *1 рік, 1 та 2 семестри* |
| Обсяг дисципліни | *3 кредити ЄКТС/90 год*<br>для ДФН - (Л – 8 год, СЗ – 18 год, Екзамен – 4 год, СР – 60 год)<br>для ЗФН - (Л – 8 год, СЗ – 8 год, Екзамен – 4 год, СР – 70 год) |
| Семестровий контроль/ контрольні заходи | *Екзамен* |
| Мова викладання | *Українська* |
| Інформація про керівника курсу / викладачів | *доктор технічних наук, професор*<br>***Михайло Михайлович Потьомкін, favorite_p@ukr.net*** |

## Програма навчальної дисципліни

### 1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчання та результати навчання

**Предметом** вивчення навчальної дисципліни "Методологія і методи наукових досліджень" є процес формування цілісного уявлення про науку як систему знань та знаряддя пізнання, поглядів на методологію наукового пізнання, сутність загальнонаукових і спеціальних методів та принципів проведення досліджень і оформлення отриманих результатів..

**Метою** викладання навчальної дисципліни "Методологія і методи наукових досліджень" є забезпечення глибокого розуміння загальних принципів, методології і методів наукових досліджень, уміння застосувати їх у власних дослідженнях. Планувати і виконувати експериментальні та/або теоретичні дослідження з використанням сучасних інструментів, критично аналізувати результати власних

досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

Відповідно до освітньо-наукової програми (далі – ОНП) після вивчення навчальної дисципліни здобувач має набути наступних загальних **компетентностей**:

здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

здатність розв'язувати комплексні проблеми військового управління на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувачі мають продемонструвати основи **програмних результатів навчання**:

мати передові концептуальні та методологічні знання, дослідницькі навички в сфері військового управління (за видами збройних сил), інших військових формувань і правоохоронних органів і на межі предметних галузей знань, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напряму військового управління, отримання нових знань та/або здійснення інновацій;

планувати і виконувати експериментальні та/або теоретичні дослідження з військового управління за видами збройних сил, інших військових формувань і правоохоронних органів та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасних інструментів та дотриманням норм професійної і академічної етики, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті всього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми;

здійснювати системний аналіз та оцінювання сучасного стану і тенденцій розвитку систем військового управління за видами збройних сил, інших військових формувань і правоохоронних органів, прогнозувати їх розвиток на основі результатів наукових досліджень та моделювання.

## 2. Місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньо-науковою програмою

Навчальна дисципліна викладається в 1-му та 2-му семестрах 1-го курсу навчання третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти та не залежить від інших навчальних дисциплін в структурно-логічній схемі ОНП. Основою вивчення навчальної дисципліни є базові знання, які здобувачі набувають у навчальних закладах вищої освіти другого (магістерського) освітнього рівня.

У структурно-логічний схемі ОНП третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти навчальна дисципліна "Методологія і методи наукових досліджень" входить до переліку основних дисциплін, спрямованих на поглиблення професійних знань та складовою набуття **спеціальних компетентностей**:

здатність інтерпретувати результати проведених експериментів та брати участь у дискусіях із досвідченими науковцями в галузі військового управління стосовно наукового значення та потенційних наслідків отриманих результатів;

здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в сфері військового управління, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень;

здатність аналізувати та оцінювати сучасний стан, тенденції розвитку військового управління.

Ця навчальна дисципліна є складовою формування **інтегральної компетентності** щодо здатності продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері військового управління за видами збройних сил, інших військових формувань і правоохоронних органів, застосовувати методологію наукової діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

## 3. Зміст навчальної дисципліни

**Тема 1. Методологія наукових досліджень.**

Заняття 1. Системний аналіз як основа методології наукових досліджень.

Заняття 2. Сутність методології наукових досліджень.

Заняття 3. Вимоги до методології наукових досліджень та отримуваних результатів.

**Тема 2. Методи наукових досліджень.**

Заняття 1. Огляд методів наукових досліджень. Їхня класифікація.

Заняття 2. Загальні методи наукових досліджень.

Заняття 3. Спеціальні методи наукових досліджень.

**Тема 3. Використання методології та методів наукових досліджень під час проведення дисертаційних досліджень.**

Заняття 1. Структура дисертаційної роботи та взаємозв'язок між її складовими як відображення методології наукових досліджень.

Заняття 2. Використання методів наукових досліджень під час проведення дисертаційних досліджень.

Заняття 3. Приклади використання методів наукових досліджень під час проведення дисертаційних досліджень.

**Тема 4. Академічна доброчесність та її дотримання під час проведення дисертаційних досліджень і оформлення їхніх результатів.**

Заняття 1. Академічна доброчесність як виклик часу.

Заняття 2. Плагіат як прояв недоброчесності.

Заняття 3. Дотримання академічної доброчесності під час проведення дисертаційних досліджень і оформлення їхніх результатів.

## 4. Навчальні матеріали та ресурси

Для підготовки до лекційних, семінарських занять, самостійної роботи тощо використовується основні та допоміжні джерела. Література, яку треба використовувати для опанування дисципліни, опрацьовується самостійно із застосуванням інтернет-ресурсів.

### Основні джерела

Вітченко А. О. Теорія і методика наукових досліджень у вищій військовій школі : підруч. Київ : НУОУ, 2020. 268 с.

Системний підхід і моделювання в наукових дослідженнях : підруч / За ред. Бутька М.П. Київ: Центр навчальної літератури, 2014. 360 с.

Карпаш О.М., Райтер П.М., Карпаш М.О. Методологія наукових досліджень. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2014. 253с.

Основи воєнно-теоретичних досліджень: нові реалії та технології: монографія в 4 т. Київ: ЦНДІ ЗС України, 2022.

Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень : підручник. вид. 4-е. Київ : АБУ, 2018. 420 с.

Клименюк О. В. Методологія та методи наукового дослідження: навч. посібн. Київ : Міленіум, 2005. 186 с.

Самсонов В.В., Сільвестров А.М., Тачиніна О.М. Методологія наукових досліджень та приклади її використання: навч. посібн. Київ : НУХТ, 2022. 385 с.

### Допоміжні джерела

Загорка О.М., Мосов С.П., Сбітнєв А.І., Стужук П.І. Елементи дослідження складних систем військового призначення. – К.: НАОУ, 2005. – 100 с

Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навч. посіб. Суми: СНАУ, 2020. 220 с.

Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація : навч.-метод. посіб. Київ : НАДУ, 2008. 184 с.

### Інтернет-ресурси

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19.

Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: http://www.nbuv.gov.ua/.

Національна парламентська бібліотека України. URL: http://www.nplu.kiev.ua.

Державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. URL: http://korolenko.kharkov.com/.

Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: http://www.mon.gov.ua

Google Scholar або Google Академія: пошукова система і некомерційна бібліометрична база даних, що індексує наукові публікації та наводить дані про їх цитування. URL: https://scholar.google.com.ua/.

## Навчальний контент

### 5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

### 5.1. Обсяг дисципліни і розподіл у годинах за формами організації освітньо-наукового процесу та видами навчальних занять

| Вид навчальних занять | Кількість *годин / кредитів* | Розподіл за формами здобуття освіти, *годин* | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | Денна форма | | Заочна форма | |
| | | Аудиторні заняття | Самостійна робота | Аудиторні заняття | Самостійна робота |
| Лекційні | 28 / 0,9 | 8 | 20 | 8 | 20 |
| Семінарські | 58 / 1,9 | 18 | 40 | 8 | 50 |
| Екзамен | 4 / 0,2 | 4 | 0 | 4 | 0 |
| **Разом** | **90 / 3** | **30** | **60** | **20** | **70** |

### 5.2.Змістовний план вивчення навчальної дисципліни

| № з/п | Види навчальних занять, індивідуальні завдання та їх номери, контрольні заходи | Всього годин | Денна | | Заочна | | Номери семестрів, назва змістовного модуля (розділу), тем занять, навчальні питання. |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | | | Аудиторних годин | Самостійна робота | Аудиторних годин | Самостійна робота | |
| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 |
| **Модуль 1** | | | **Семестр 1** | | | | |
| **Змістовний модуль 1** | | | | | | | |
| **Тема 1. Методологія наукових досліджень** | | | | | | | |
| 1 | Лекція 1/1 | 7 | 2 | 5 | 2 | 5 | **Заняття 1.** Системний аналіз як основа методології наукових досліджень<br>**Самостійна робота.**<br>Міждисциплінарні зв'язки під час проведення досліджень |
| 2 | Семінарське заняття 1/2 | 7 | 2 | 5 | 2 | 5 | **Заняття 2.** Сутність методології наукових досліджень<br>**Самостійна робота.**<br>Ознаки новизни наукових досліджень |
| 3 | Семінарське заняття 1/3 | 7 | 2 | 5 | 0 | 7 | **Заняття 3.** Вимоги до методології наукових досліджень та отримуваних результатів<br>**Самостійна робота.**<br>Навести приклади забезпечення вимог методології наукових досліджень та отримуваних результатів |
| **Всього за тему 1** | | **21** | **6** | **15** | **4** | **17** | |

| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| **Змістовний модуль 2** | | | | | | | |
| **Тема 2. Методи наукових досліджень** | | | | | | | |
| 4 | Лекція 2/1 | 7 | 2 | 5 | 2 | 5 | **Заняття 1.** Огляд методів наукових досліджень. Їхня класифікація.<br>**Самостійна робота.**<br>Вимоги до методів наукових досліджень |
| 5 | Семінарське заняття 2/2 | 7 | 2 | 5 | 2 | 5 | **Заняття 2.** Загальні методи наукових досліджень<br>**Самостійна робота.**<br>Навести декілька прикладів використання загальних методів наукових досліджень в дисертаціях, захищених за спеціальностями ад'юнктів |
| 6 | Семінарське заняття 2/3 | 8 | 3 | 5 | 0 | 8 | **Заняття 3.** Спеціальні методи наукових досліджень<br>**Самостійна робота.**<br>Заданої методики визначити методи, які входять до її складу або були використані під час її розроблення |
| **Всього за тему 2** | | **22** | **7** | **15** | **4** | **18** | |
| **Всього за семестр** | | **43** | **13** | **30** | **8** | **35** | |
| **Модуль 2** | | | | **Семестр 2** | | | |
| **Змістовний модуль 3** | | | | | | | |
| **Тема 3. Використання методології та методів наукових досліджень під час проведення дисертаційних досліджень** | | | | | | | |
| 7 | Лекція 3/1 | 7 | 2 | 5 | 2 | 5 | **Заняття 1.** Структура дисертаційної роботи та взаємозв'язок між її складовими як відображення методології наукових досліджень<br>**Самостійна робота.**<br>Вимоги до публічного відображення результатів дисертаційного дослідження та до статей у фахових виданнях |
| 8 | Семінарське заняття 3/2 | 7 | 2 | 5 | 2 | 5 | **Заняття 2.** Використання методів наукових досліджень під час проведення дисертаційних досліджень<br>**Самостійна робота.**<br>Вибір методів для різних етапів проведення дисертаційних досліджень |
| 9 | Семінарське заняття 3/3 | 7 | 2 | 5 | 0 | 7 | **Заняття 3.** Приклади використання методів наукових досліджень під час проведення дисертаційних досліджень<br>**Самостійна робота.**<br>Методи оцінювання ефективності дисертаційних досліджень |
| **Всього за тему 3** | | **21** | **6** | **15** | **4** | **17** | |
| **Змістовний модуль 4** | | | | | | | |
| **Тема 4. Академічна доброчесність та її дотримання під час проведення дисертаційних досліджень і оформлення їхніх результатів** | | | | | | | |
| 10 | Лекція 4/1 | 7 | 2 | 5 | 2 | 5 | **Заняття 1.** Академічна доброчесність як виклик часу<br>**Самостійна робота.**<br>Кодекс академічної доброчесності Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України |

| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| 11 | Семінарське заняття 4/2 | 7 | 2 | 5 | 2 | 5 | **Заняття 2.** Плагіат як прояв недоброчесності<br>**Самостійна робота.**<br>Методи виявлення плагіату |
| 12 | Семінарське заняття 4/3 | 8 | 3 | 5 | 0 | 8 | **Заняття 3.** Дотримання академічної доброчесності під час проведення дисертаційних досліджень і оформлення їхніх результатів<br>**Самостійна робота.**<br>Правила посилання на результати використання штучного інтелекту під час оформлення дисертаційної роботи |
| **Всього за тему 4** | | **22** | **7** | **15** | **4** | **18** | |
| **Всього за семестр** | | **43** | **13** | **30** | **8** | **35** | |
| **Екзамен** | | **4** | **4** | | **4** | | |
| **Разом** | | **90** | **30** | **60** | **20** | **70** | |

## Політика та контроль

### 6.1. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Здобувачам рекомендується дотримуватись правил відвідування занять, поведінки на них та підготовки до них.

### 6.2. Правила відвідування занять

Відвідування лекцій та семінарських занять, а також відсутність на них, не оцінюється. Однак, здобувачам рекомендується відвідувати заняття, оскільки на них викладається теоретичний матеріал та розвиваються навички, необхідні для підготовки доповідей на семінарські заняття. Система оцінювання орієнтована на отримання балів за активність, а також виконання завдань, які здатні розвинути практичні уміння та навички.

### 6.3 Правила поведінки на заняттях

Опрацьовуючи навчальний матеріал навчальної дисципліни “Методологія і методи наукових досліджень” здобувачі:

*на лекціях:*

уважно слухають лектора та за потреби записують важливу інформацію, задають лектору уточнюючі запитання для отримання додаткової детальної інформації. Під час лекції допускається діалог між здобувачем і викладачем у формі питань і відповідей;

*на семінарських заняттях:*

роблять доповіді, висловлять власну думку з семінарських питань, беруть участь у дискусіях з проблемних питань курсу. Робота здобувача на семінарських заняттях передбачає: виголошення усних доповідей з певних питань семінару;

доповнення доповідачів; участь у дискусіях; надання відповідей на запитання, які були поставлені викладачем.

Під час семінарських занять:

здобувачу дозволяється користуватися власними письмовим нотатками й конспектами. При цьому варто намагатися доповідати, доповнювати, висловлювати думку в усній формі, а не зачитувати текст з аркуша паперу;

викладач критично аналізує виголошені доповіді, коментує допущені помилки, відповідає на питання, пояснює складні або дискусійні питання, модерує дискусію під час обговорення семінарських питань.

Під час пошуку інформації в мережі Інтернет рекомендується дотримуватися базових правил інформаційної гігієни, використовувати надійні й перевірені джерела інформації та критично ставитися до сумнівних джерел інформації.

На лекціях та семінарських заняттях допускається використання ноутбуків, планшетів, телефонів для реалізації навчальних цілей.

### 6.4. Політика крайніх термінів та перескладань

Опрацьовування пропущеного лекційного матеріалу відбувається шляхом посиленої підготовки до семінарських занять. Пропущені семінарські заняття можна відпрацювати на консультаціях шляхом відповідей на питання пропущених семінарів. Для перескладання пропущених заходів здобувачу потрібно звернутися до викладача, який організує перескладання та відпрацювання у визначений ним термін.

Здобувач, який виконав відповів на питання викладача, отримуватиме відповідні бали до рейтингу, залежно від якості відповідей та виконання завдання.

### 6.5. Академічна доброчесність

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у Кодексі академічної доброчесності Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України. Детальніше: https://crsi.mil.gov.ua.

## 7. Форми поточного і підсумкового контролю та засоби діагностики результатів навчання

Форми поточного контролю: семінарські заняття.

Форми підсумкового контролю: екзамен у кінці кожного семестру.

## 8. Критерії оцінювання результатів навчання

### 8.1. Шкала та критерії оцінювання знань

| Рівень навчальних досягнень | 100 бальна шкала | Критерії оцінювання досягнень | |
|---|---|---|---|
| | | Теоретична підготовка | Практична підготовка |
| Відмінний | 90 – 100 | вільно володіє навчальним матеріалом, висловлює свої думки, робить аргументовані висновки, рецензує відповіді інших здобувачі, самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань; вільно використовує нові інформаційні технології для поповнення власних знань | може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує завдання, не передбачені навчальною програмою; вільно використовує знання для розв'язання поставлених перед ним завдань |
| Дуже добре | 80 – 89 | вільно володіє навчальним матеріалом, застосовує знання на практиці; узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускає незначні огріхи у порівняннях, формулюванні висновків, застосуванні теоретичних знань на практик | за зразком самостійно виконує завдання, передбачені програмою; має стійкі навички виконання завдання |
| Добре | 65 – 79 | володіє навчальним матеріалом поверхово, фрагментарно, на рівні запам'ятовування відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу | має елементарні, нестійкі навички виконання завдання |
| Задовільно | 50 – 64 | має фрагментарні знання (менше половини) при незначному загальному обсязі навчального матеріалу; відсутні сформовані уміння та навички; під час відповіді допущено суттєві помилки | планує та виконує частину завдання за допомогою викладач |
| Незадовільно | 1 – 49 | не володіє навчальним матеріалом | виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача |

## 8.2. Критерії оцінювання під час аудиторних занять.

| Оцінка | Критерії оцінювання навчальних досягнень |
|---|---|
| 5 балів | Ад'юнкт у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно й аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст виконуваних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки. |
| 4 бали | Ад'юнкт достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст виконуваних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки. |
| 3 бали | Ад'юнкт відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень, правильно формулює основні положення. Однак не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки. |
| 2 бали | Ад'юнкт не достатньо володіє навчальним матеріалом, однак фрагментарно, поверхово (без аргументації й обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст виконуваних завдань. |
| 1 бал | Ад'юнкт не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, володіє навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді. |
| 0 балів | Ад'юнкт не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту поставлених завдань. |

## 8.3. Критерії оцінювання під час підсумкового контролю

Як підсумковий контроль вивчення навчальної дисципліни передбачається екзамен у кінці кожного семестру, який оцінка за який виставляється на основі всіх виконаних здобувачем видів робіт за критеріями, зазначеними у п. 8 цього Силабусі навчальної дисципліни.

## 9. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Керівник курсу (викладачі) можуть вносити уточнення до змісту модулів та системи оцінювання відповідно до власних методичних напрацювань.

---

**Силабус навчальної дисципліни:**

**Розроблено:** головний науковий співробітник науково-дослідного управління, *доктор технічних наук, професор* ***Михайло Михайлович Потьомкін***.

**Схвалено:** Секція №2 наукової ради 2 управління (Протокол № 5 від 13 травня 2026 р.)